

Die tynsch inder Dypst

In den versten alant gelyc besseffte soen band alder Dypst in f

Van den Dypst inder Dypst
In f

TYNSEN (CIJNSEN)

door: Peter van den Born, lidnr. 1374, pvandenborn@planet.nl

Inleiding

Voor veel mensen is een tynsboek een redelijk wazig begrip. Waar vind je tynsboeken? Wat kun je ermee? Het is oud schrift: kun je dat wel lezen? En meer van dit soort vragen. Eigenlijk is het antwoord vrij simpel: in tynsboeken kun je soms de namen van je voorouders terugvinden. Wel met wat moeite, wel met wat doorzettingsvermogen en wel met wat geduld. Vooral dat laatste is moeilijk in onze tijd van snelle resultaten via Internet. Maar.... voor degenen die geen voorgekauwd menu willen hebben en zelf hun voorouders willen zoeken en vinden, kan dit verhaal hen wat op weg helpen....

Eerst een beetje geschiedenis

In de Gelderse Vallei, met name in het kampenlandschap rond Barneveld en Voorthuizen, denken men dat de ontginningen van de broekgronden (woeste gronden) al in de tiende eeuw zijn begonnen. Bij recente opgravingen in Zeumeren lijkt het er echter op dat dit zelfs al eerder plaats vond. In ieder geval leidde in de tiende eeuw een extreme en langdurige droogte tot een watertekort op de hogere Veluwe. Vermoed wordt dat als gevolg daarvan een deel van de daar wonende bevolking wegtrok naar de lage randen (Kootwijker-, Garder- en Zwartebroek).

De kloosters die in het noordoosten van de Vallei van oudsher grond bezaten, waren nauw

betrokken bij het in cultuur brengen van grote delen van de daar liggende woeste gronden. Toch is er ook veel vanuit bestaande boerderijen in cultuur gebracht (bijv. op Slichtenhorst bij Nijkerk).

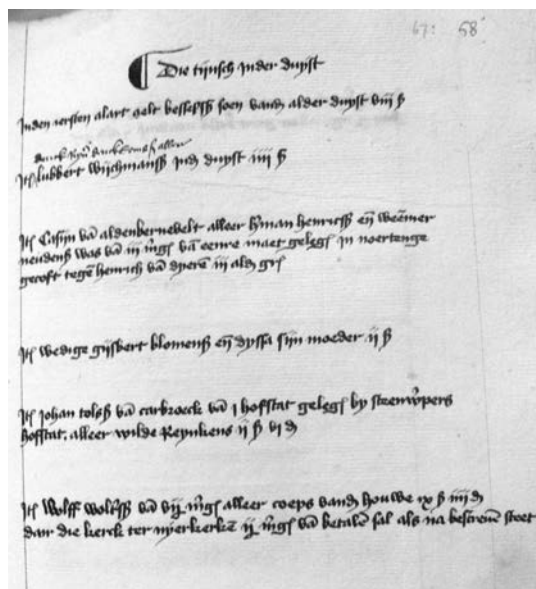
Uit historisch-geografisch onderzoek blijkt dat de invloedssfeer van de kloosters van Elten en Paderborn tot diep in de Vallei reikte en ter hoogte van Barneveld - om precies te zijn bij de Esvelderbeek - de invloedssfeer van de Bisschop van Utrecht raakte. Onder diens invloed werd de ontginning van het westelijke en centrale deel van de Vallei ter hand genomen. In Zwartebroek en Appelerbroek is die ontginning uit het lang vervlogen verleden nog duidelijk te zien. Eerst werd de Bellemansbeek, de Brede Beek en de Laak gegraven waarna het gebied ontwaterd kon worden.

Nadat omstreeks 1200 er meer een centrale regering kwam, lijkt het ontginningsproces in de Vallei centraler gestuurd te worden. De ontginningen werden in elk geval beter geadministreerd: bij uitgifte van gronden werden de tynsontvangsten eerst op tynsrollen en later in tynsboeken opgeschreven. In de 13e en 14e eeuw nam de bevolking in deze streken zeer sterk toe en daarmee de in cultuurbrenging van de "broeken". Begrijpelijkwerwijs stegen hierbij de inkomsten van hertog en kloosters navenant, iedereen had er dus belang bij!! We gaan stap voor stap zien hoe dat allemaal plaats vond.

Hoe ziet een tynsboek eruit?

Meestal ingebonden in leer en geschreven op perkament met een ganzenveer en met inkt die niet verbleekte. Als je zo'n foliant voor je krijgt, doet dat wat met je. Je voelt als het ware de ouderdom!! En als je het dan openslaat en je ziet het prachtige gelijkmatige schrift, ongelooflijk.....!!! Alleen daarvoor zou je al naar het archief in Arnhem gaan. In dit geval echter gingen Koos Haarsma en ik naar Anholt, waar nog een aantal tynsboeken van de Veluwe ligt. De Batenburgtse Pandschap zorgde daarvoor. De hertog van Gelre had weer eens geld nodig, leende dit van de heer van Anholt en gaf zijn tynsinkomsten van een deel van de herengoederen aan Anholt als onderpand. Later werd dit pand weer ingelost door de Staten van Gelre, maar een deel van het archief bleef op zijn oude plek.

Zeshonderd jaar geleden werden de eerste tynsboeken volgeschreven en het schrift is nog steeds perfect te lezen.

Dit is het eerste blad uit het oudste tynsboek van Nijkerk uit 1451 en wel in de Duyst, een veengebied ten noorden van Nijkerk. De tekst begint met "Die Tynsch inder Duyst" en vervolgt met "Inden iersten alart aelt bessels soen van der alder Duyst VIII s". Boven de volgende regel

staat: "Derick Ryner Dericksoins alleer" en besluit met: "It lubbert Wijchmanss inder Duyst IIII s". Het cursief geschrevene is er later boven gezet, het perceel is voor de helft van eigenaar veranderd, gezien de helft van de verschuldigde tyns. Onder aan de foto zie je nog de vingers van Koos, keurig gekleed in handschoenen om het papier niet te bevuilden.

Voordat we verder gaan met de behandeling van het onderwerp 'tynsboeken', eerst enkele korte aandachtspunten, waarbij ik op elk van de hieronder genoemde punten later terugkom. Maar het geeft al vast een idee waar we het over gaan hebben. Je kunt trouwens het beste zoeken als je een kwartierstaat hebt gemaakt, die slaat namelijk op al je voorouders en geeft zowel in de vaderlijke als in de moederlijke lijn veel meer zoekmogelijkheden.

- * naast de tyns waren er soms ook de herengulden met zijn vele verplichtingen;
- * tyns kun je vergelijken met eeuwigdurende erfpacht. Tyns kent, behalve betalen, geen extra voorwaarden zoals bv. de herengulden en de keurmeden die wel kennen;
- * "looptijd" van tynsboeken en rollen: 1325-1800;
- * schrift soms wat moeilijk leesbaar.

Naast de tynsen zijn er veel meer bronnen waar je kunt zoeken naar je voorouders zoals gerichtssignaten, verpondingen, schildschattingen, lijsten van de zetters voor de brievinghen enz. enz. Maar dat is veel te veel voor nu en dus van later zorg. We gaan eerst naar de tynsen.

Betekenis van het woord TYNs

Het woord 'tyns' vind je terug in het tweede deel van het woord accijns, namelijk cijns en dan weet iedereen waarover het gaat: betalen. Cijns komt van het Latijnse woord 'census' en dat betekent 'schatting'. Accijns is een aanslag op je portemonnee en dat was tyns ook. Je moest wat betalen en aan wie en hoeveel, daar gaat nu dit verhaal over.

Betalen aan overheden is al zo oud als de mens zelf. Ze komen altijd geld tekort en kunnen en konden het alleen halen bij de onderdanen en

het gemakkelijkst bij zaken die je kon zien en voelen, dus bezittingen. Daar werd dan ook dankbaar gebruik van gemaakt.

Al ver vóór de 14e eeuw werd grond belast door de graaf en later de hertog van Gelre. Deze had namelijk ooit verordineerd dat alle niet in cultuur gebrachte grond van hem was. Men noemde dat voor het gemak 'woeste grond'. De al ontgonnen gronden, de allodiale goederen, bleven vrij van deze 'belasting' (*Allodiaal=on-belast, eigen goed*). Kochten de 'vrijen' echter nieuwe grond, dan viel dit uiteraard wel weer onder het systeem van tynsen.

Rond 1325 groeide de bevolking op de Veluwe nogal en was de tot dan bewerkte grond redelijk uitgeput. Men zocht naar nieuwe mogelijkheden voor landbouwgrond en dat was voor de hertog een ideale mogelijkheid om aan geld te komen. Hij stelde zijn 'woeste' gronden ter beschikking, maar wel tegen een bepaalde vergoeding. Deze vergoeding – tyns genaamd – werd vervolgens opgetekend in tynsboeken.

Naast deze tynsen bestonden er nog veel andere soorten van belasting, zelfs water en wind (ook eigendom van de hertog!) waren aan betaling onderhevig. Vaak moest er over verschillende stukken grond een andere belasting worden betaald en dat maakte de zaken er niet eenvoudiger op. Het gevolg was vele rechtszaken en daar genieten wij nu wel weer van. Chaos alom, vooral omdat er natuurlijk geen kadaster bestond. Soms werd er over stukken grond geen belasting betaald, omdat ze "niet te vinden" waren.

Die verschillende soorten belasting waren:

* herenguldens (wat zelf een samenvoeging was van de volgende vijf belastingen)

- * 1. vaechtgeld
- * 2. brevinge
- * 3. rijsvoeren
- * 4. rookhoenders
- * 5. voederkoirn

De opvolger van al deze soorten belasting waren dan de tynsen, die dus in de plaats kwamen van

de hiervoor genoemde verschillende soorten. Een aparte onroerendgoedbelasting was de schildschatting, die weer een voorloper was van de verpondingen.

Het lijkt me toch wel goed om kort na te gaan wat al deze belastingen inhielden.

- Herenguldens: een erfrente bestaande uit: vrijgeld, voogdgeld, voederkoren, ploeggeld en brevinge (zie: "Heerenguldens" van VVG);
- Brevinge: de bijdrage van alle burgers aan de "bede" (zeg: belasting) die de hertog de inwoners tweemaal per jaar verzocht te betalen om zijn kosten van regeren en oorlogvoeren te dekken, één 'bede' in de lente en de andere in de herfst;
- Vaechtgeld: het geld dat de hertog (tegen een bepaald percentage) inde voor de goederen van de kloosters tegen 30%), geestelijken mochten niet zelf handelen of procederen, alleen via een voogd, vandaar 'vaechtgeld';
- Rijsvoeren: brandhout voor de keuken van de hertog, die ter plekke moest worden afgeleverd;
- Rookhoenders: twee hoenders per woning voor de keuken van de hertog. Oorspronkelijk een belasting voor alle ingezetenen in het hertogdom die een huis bezaten waar rook uit gaat (dat dus werd bewoond);
- Voederkoirn: afdracht ter plekke van granen voor voeder voor de hertogelijke paarden, later omgezet in geld.

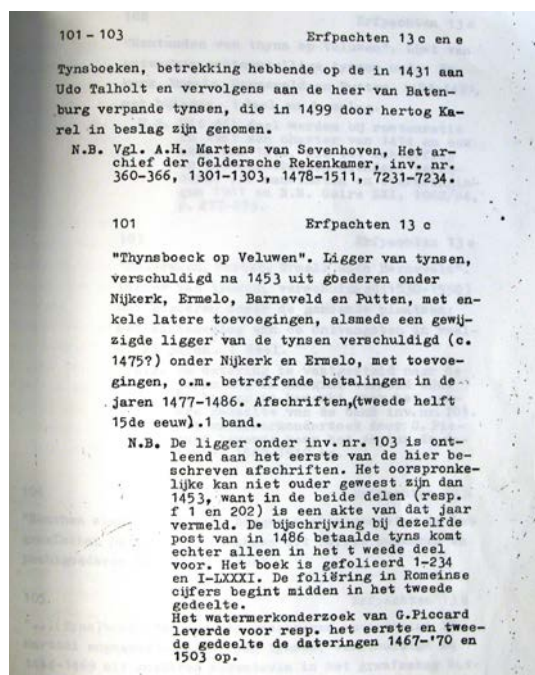
Voorbeeld van het goed Dusschoten onder Vuirthuysen:

It Duffschoeten hoirt toe Brant Gysen ind geefft 3½ gld to vrygelde, 2 gulden to voed(e)rkoir(en), 2 bl(auwe) gl to brievingh, eyn vym rys en eyn pair hoend(ers) ind dair heefft in Claes syn kyntzdeell ind is eyn abdtzquet.

Alle hier bovenstaande genoemde goederen moesten worden afgeleverd bij de hoven van de machthebbers. Voor de hertog (herengoederen) bij o.a. de Ruenhof bij Wageningen, voor het klooster van Elten (abdissegoederen) bij Kemna in Appel en voor het klooster van Paderborn (abtsgoederen) bij de Kelnarij in Putten.

Alleen de tynsen konden ter plekke in geld worden betaald. Hiervoor moest ieder die grond van de hertog bezat, zich melden op de daarvoor aangewezen hof of een andere van tevoren aangewezen plek en zich in de tynsboeken laten inschrijven of bijschrijven. Deze inschrijving gold dan tevens als rechtsgrond bij een eventueel verschil van mening. Het inschrijven vond eerst plaats op tynsrollen en later in tynsboeken en daar mee zijn we mooi terecht gekomen waar we willen zijn: TYNsBOEKEN.

Vanaf hier heb ik ook dankbaar gebruik gemaakt van de vele informatie die het Gelders Archief op internet heeft gezet. Voor degenen die diep in de materie van tynsen willen duiken is er in onze bibliotheek aanwezig het standaardwerk van E. Heringa: "Tynsen op de Veluwe". Om al wat wegwijs in het Gelders Archief te worden volgt hier een voorbeeld van een toegangsblad voor de inventaris van de tynsboeken bij het Gelders Archief te Arnhem.

Op het Internet geeft het Gelders Archief ook een overzicht van de mogelijkheden om de tynsboeken te raadplegen:

Archief van de Graven en Hertogen van Gelre en de Graven van Zutphen [0001],

Inv.nr 55-116 (periode 1308-1544).

Archief van de Gelderse Rekenkamer [0012],

Inv.nr 1295-1286 (periode 1560-1569)
nr 1388

Inv.nr 1390-1396 (periode 1545-1811)

Inv.nr 1494-1505 (periode 1706-1811)

Inv. nr 7232-7234 (periode 1549-1576)

Archieven Rentmeesters van de voormalige Nassause Domeinen in Gelderland [0357]

Inv.nr 14-16 Tynsboeken Bredevoort,
1727-1803

Inv.nr 144-145 Tynsboeken Graafschap
Buren, 1581-1772

Inv.nr 147 Tynsboek Huis Reygersfoort
te Tricht, 1629-1731

Archief van het Hof van Gelre en Zutphen, 1543-1795 [0124],

Inv.nr 2399 en 2400

Archief van de Staten van het Kwartier van Veluwe en Gedeputeerden [0008],

Inv. nr 343, 344 en 601

Archief van de Heren en Graven van Culemborg [0370],

Inv.nr 4461-4467

Archief van de Kelnarij van Putten [0324],

Inv.nr 241 (Wessingen)

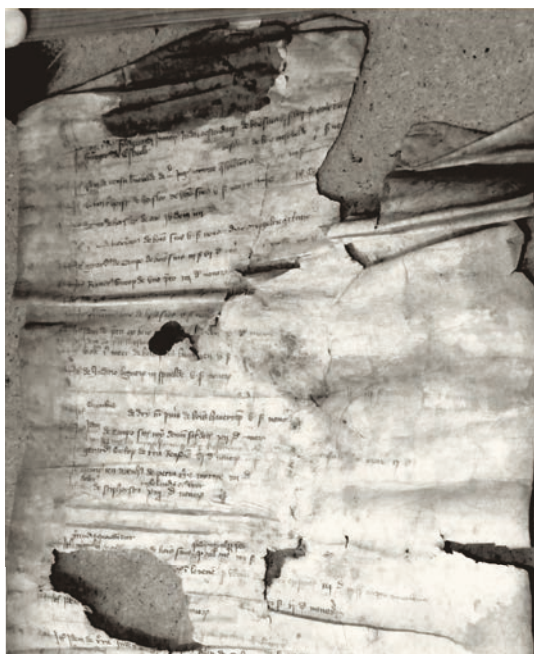
Diverse Huis-, Familie- en Kloosterarchieven

Bijv. Brantsen Inv.nr 466 (De Steeg)

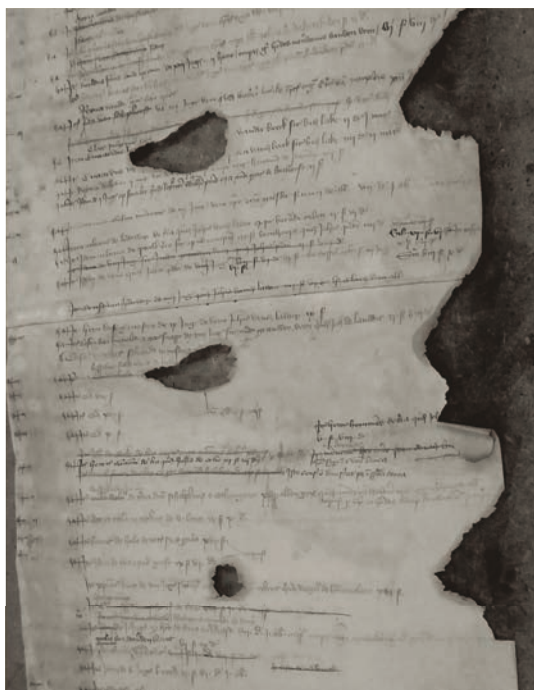
Zie voor de Veluwe ook de Archieven van de Kapittels van Sint Marie en Sint Pieter in het Utrechts Archief.

Dit is dus heel veel maar het is gelukkig verdeeld over regio's. Wij gaan ons voorlopig vooral bezig houden met de regio Ede-Lunteren, Barneveld, Putten, Nijkerk en Ermelo.

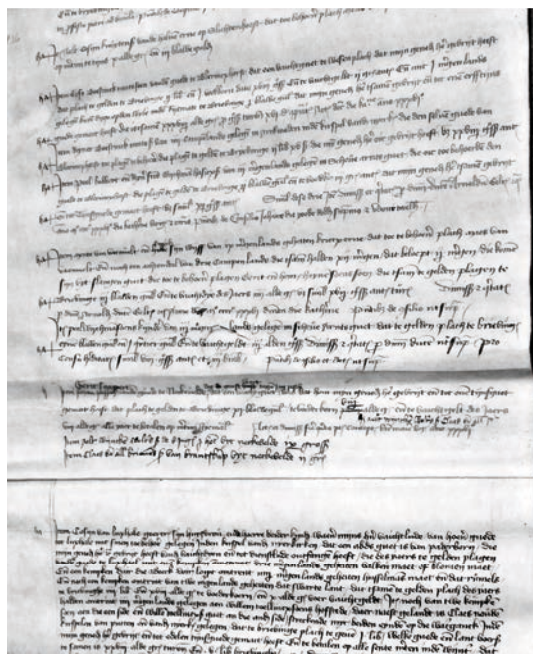
We doen nog even een stapje terug in de tijd want vóór de tynsboeken waren er de tynsrollen. Hier zie je een voorbeeld van een dergelijke tynsrol: *de voorloper van het tynsboek, een tynsrol uit Anholt.*

Het voorgaande iets vergroot:

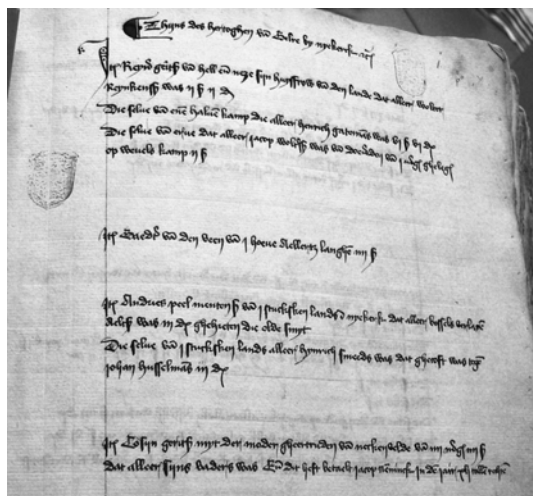
Dat ziet er dus niet zo best uit..... Maar er is ook een beter deel... en dat is gelukkig het grootste deel:

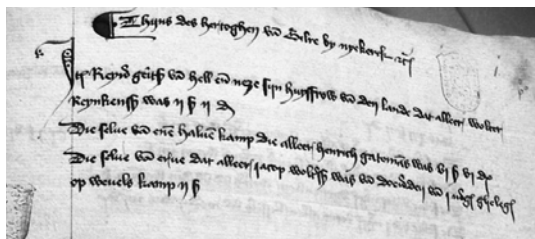
Wat kun je zoal in de Tynsboeken vinden?

- de naam van de tynsplichtige
- zijn voorgangers, soms van vader op zoon / dochter of de naam van de koper
- de omschrijving van het tynsgoed (soms en vaak summier of niet te achterhalen)
- het tynsbedrag. Per eenheid altijd hetzelfde, zij het vaak in verschillende muntsoorten.

Eerste folio uit Tynsboek nr 101 Nijkerk (jaar 1451)

De vergrote versie van een deel van het vorige plaatje:

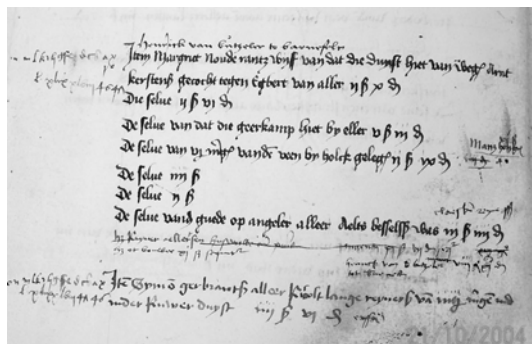
Hier staat geschreven:

Thyns des hertoghen van Gelre by Nykerck
 It Reyner gerits van hell ende nyse syn huyssfrow
 van den lande dat alleer Wolter
 Reynkenss was IIs IId
 Die selve van enen halven kamp die alleer henrich
 gatemens was VI s VI d
 Die selve van erfve dat alleer jacob wolterss was
 van doeverden van 1 mergen ghelegen
 op Wevels kamp II s

Welke feiten kun je hier nou vinden?

- de regio: Nijkerk
- de ingeschreven bezitter van het goed: Reyner Gerrits van Hell en Neze zijn huisvrouw
- het land waarover moet worden betaald: dat wat aleeer van Wolter Reynkens was enz. enz.
- het verschuldigde bedrag: II s II d (we komen nog terug op de verschillende soorten aan geld in die tijd!)

De verschuldigde bedragen werden dus opgetekend in deze tynsboeken, getiteld naar een ambtsgebied. Deze titel slaat meestal op de ligging van een goed, maar kan ook gebaseerd zijn op de plaats waar de tyns moest worden betaald! Zo heb je tynsboeken die beslaan Barneveld, Nijkerk, Putten en Ermelo. De betalingen werden in de 16e eeuw in de marge aangegeven met letters, later met jaarcijfers.

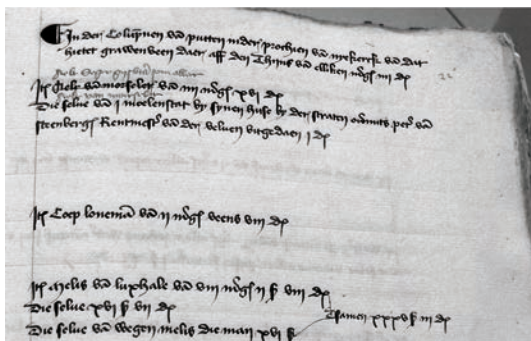
Je ziet links geschreven: (15)45 (15)46 XLVIII (48) XLIX (49) enzovoort. Verder staat er in een ander handschrift boven en onder geschreven. Dit zijn de latere toevoegingen.

Op de bovenste links gaat men over tot letters: a b c d e f g h i j k l m n (1550 + 154 = 1564)

Bij koop, vererving of splitsing werd de naam van de nieuwe tynsplichtige boven de vorige geschreven en zijn in een ander handschrift (bij plaatsgebrek in de kantlijn). Voor de opeenvolging moeten de inschrijvingen dus van beneden naar boven gelezen worden! Bij de aanleg van een nieuw tynsboek schreef men de namen van de tynsplichtigen uit het oude tynsboek over in het nieuwe tynsboek (maar nooit volledig). In het nieuwe boek staan dus de namen van de gebruikers van een tynsgoed over een langere tijd.

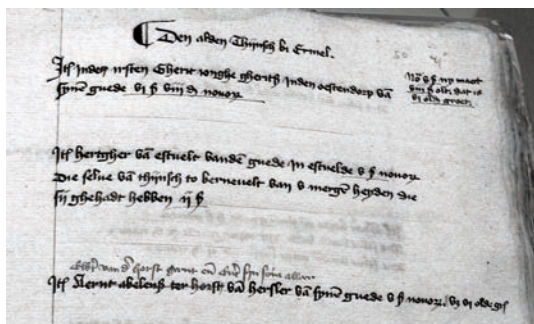
Gecombineerd met andere archiefstukken zoals verpondingskohieren, leenregisters, schildschattingen en dergelijke geven tynsboeken een reconstructie van de bevolking in een bepaalde streek, in een bepaalde tijd.

Hieronder staat wat men moest betalen per morgen: elijken mergen IIII d

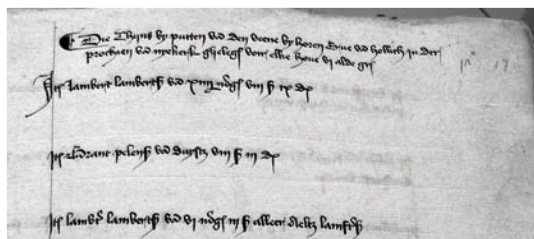
Moeilijk te lezen? Valt mee, het went snel! De transcriptie luidt:

In der Columpnen van putten inder prochien van nykerck van dat hietet grawenveen daer aff den Thyns van elliken mergen IIII d Aelt SegerGysberten so in alleer It Aelt van morseler van IIII mergen XVI d Aelt van moirseler Die selve van I moelenstat by synen huse by den straten overmits Peter van steenbergren Rentmeester van der Veluen vitgedaen I d Hieronder zie je nog een voorbeeld hoeveel tyns betaald moest worden, nu in Ermelo:

Den alden thynsch by Ermel. Noch V s ny maet It in den yersten Gherit jonghe gherits inden oes-tendorp van VIII s olt, dat is syne guede VI s VIII d novo VI olde groet.

Onder Putten betaalde elke hoeve zes oude groot:

Die thyns by putten van den veene by horen Erve van hollich in der prochien van nykerck ghele-gen. Voir elke hove VI alde groten

(De zes "alde groten" bleven voor altijd gelden en werden nooit verhoogd of verlaagd!!)

Om enige ordening in deze chaos van termen te krijgen volgt nu een kort overzicht.

De oppervlakte van een hoeve was 16 morgen (X 0.8 ha. is +/- 13 ha.)

Een groot of denarie = 12 penningen (de penning werd ook 'schild' genoemd)

Een "groot" bevat 3,96 fijn zilver

Een pond heeft 20 schellingen of solidus

Een schelling heeft 12 penningen of denarieën.

De rol van de denarie als courante zilvermunt wordt omstreeks het begin van de 14de eeuw geleidelijk overgenomen door een veel zwaardere zilvermunt, zeer toepasselijk „groot" genoemd. Alle geldstukken in die tijd vertegenwoordigden de echte tegenwaarde van hun metaal, zilver of goud.

De meest voorkomende munt was de 'groot'. Voor deze 'groot', met een gewicht van 4,14 ruw en 3,96 fijn zilver, werd als voorbeeld het oude 'Franse schild' gekozen. Dit is het type schild dat koning Filips IV van 1337 tot 1343 met een vast gewicht van vier en een half gram goud liet slaan.

Men betaalde in 'oude groten' welke werden omgerekend naar het geld van dat moment. Eigenlijk ging het nog iets anders. Om een vaste lijn in de berekeningen te kunnen hebben, rekende men met 'rekeningmunten': een pond van goud met een vaste verrekingswaarde. Vervolgens werd dat weer omgerekend naar de danmalige geldeenheid.

De Zutphense rentmeester Lambert Smeyers begint in het jaar 1397 zijn rekening met de mededeling dat

I lb.voor 23 groot gerekend zal worden en Andries Yseren, de onderrentmeester van datzelfde jaar herhaalt dit, hieraan toevoegend dat "70 groot gerekent vor den olden schilt".

Arnhem zoekt in 1422 zijn oplossing in een gouden gulden. De Arnhemse gulden wordt

rekeningmunt. Deze rekeninggulden blijkt 30 groot, een plak of oude plak 5/4 groot en een oud schild bijna 50 groot waard te zijn. Dit zijn de koersen die in Arnhem en Zutphen gelden in de jaren 1388 en 1389.

Een overzicht van de geldontwaarding in het begin van de 15e eeuw in Doesburg:

Koersen voor het schild (oorspronkelijk met een waarde van 20 groot)

1410 132 groot	1416 192 groot
1411 144 groot	1417 216 groot
1412 150 groot	1418 224 groot
1413 150 groot	

Nog even wat "zonderlinge" namen voor de munten en dan gaan we weer over naar de tynsen! Onder de oude munten zijn er veel met de

allerzonderlingste namen: botdragers en voetdragers, kromstaarten en vuurijzers, leeuwen, lammen en peerdekens, griffioenen en vliezen, drielanders en vierlanders, negenmannekens, magermannekene en vetmannekens, en een menigte andere.

Hoe ze aan die namen gekomen zijn? Voor het merendeel zijn deze namen een voortbrengsel van het gewone volk en werden hoofdzakelijk ontleend aan de figuren, die op de munt gestempeld waren.

Maar laten we eens naar de genealogie gaan. Als je begint, begin dan met de verpondingskohieren uit 1645. Let wel dat in deze registers heel veel met patroniemen wordt gewerkt..... Vaak wordt er wel bij vermeld wat de betreffende percelen waren.

Je ziet hieronder de naam van de eigenaren: "de Collers" maar ze zetten er niet bij welke.

De Collers eigenaers van
freche gaet op Noutenae
dat Willem Gerrits in
pacht heeft, met huijs, loff,
boomgaert van 1/4 mergen
en mergen wael 20 leghlant -
vande vinder mede plaghevelt
gaet tot rantsoen 16 grt, 6
jaerlijc tot pacht 240 grt.

— 16 — 15 — 1

1/2 pacht sijn 12 grt 15 st 9
259 — 15 — 244 — 15 —

gheleijc heeft vande 2 jaerlijc rantsoen.

Transcriptie:
De Collers eigenaers van
seecker goet op Noutenae dat
Wilhem Gerrits in pacht heeft,
met huijs, hoff boomgaert van
1/4 mergen 20 mergen hooch
ende leeghlant daeronder mede
plaghvelt geeft tot rantsoen
(opcenten) 16 grt ende Jaerlijc tot
pacht 240 grt 1/3 schatt sijnde
16 grt 15 st 9 schepel half haver
ende garst aen kellenae

Als je namen van je voorgeslacht in de verpondingscohiere vindt, is de kans heel groot dat ze ook in de Tynsboeken worden vermeld! Maar, hoe kom je nou bij de tynsboeken enz. terecht zal menig een zich afvragen...

Aan de hand van een praktijkvoorbeeld zullen we het nut zien van tynsen. Het zijn delen van

de stambomen van de Hammeken- en de Colbertsfamilie uit Nijkerk. Eerst zie je hoe ik bij deze families terecht kwam.

De verbinding van tynsregisters met mijn geslacht loopt als volgt:

1770 32. Evert van den Born te Putten X 33. **Gijsbertje Jans**. Haar ouders zijn
 1744 66. Jan Beertsen te Harderwijk X 67. **Weymtje van Wessel**. Haar ouders zijn
 1720 134. Reyer Hendricksen van Wessel X 135. **Gijsbertje Elbers Ham**. Haar ouders zijn
 1700 270. **Elbert Elbertsen Ham** te Nijkerk en Putten X 271. Weympien Beerts/Baarts.
 1665 540. Elbert Maessen X 541. **Hendrickje Elberts Ham (van de Schaerdepot)**
 1625 1082. **Elbert Hendricksen Ham** te Nijkerk X 1083. Marritien Everts, jd. Van Lunteren
 1600 2164. **Hendrick Elberts Ham** te Nijkerk X 2165. Atris Aerts van Strijlant
 1575 4328. **Elbert Hendricks op Slichtenhorst** X 4329. Gerritje Collerts

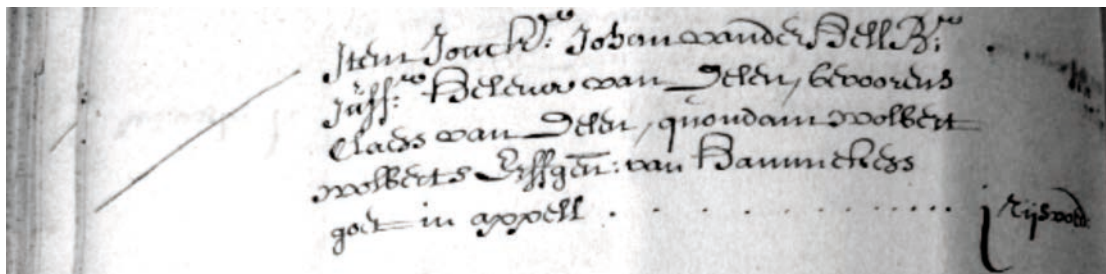
*De rode namen zijn de doorgaande lijn.

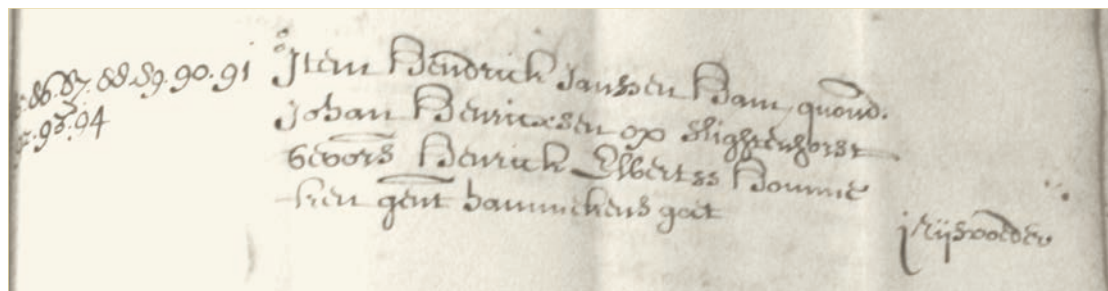
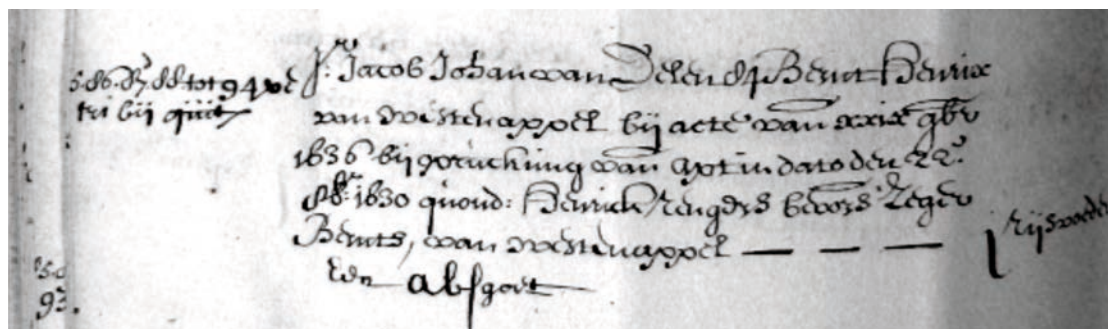
Vanaf Elbert Hendricks (Ham) op Slichtenhorst, te Nijkerk X Gerritje Collerts, je zit dan rond 1550-1600, kun je uit de DTB geen gegevens meer halen en ben je dus aangewezen op de bronnen die we op dit ogenblik aan het behandelen zijn. Voordat je met de Tynsboeken begint is het verstandig eerst met de Herengoederen en ook met de "Rijsvoeren" te beginnen. De Rijsvoerregisters geven de verplichtingen aan van diverse boerderijen wat ze aan rijsvoeren verplicht zijn te leveren. Zowel bij de Rijsvoeren als bij de Herengoederen vind je vaak hele generaties op een rij.

Als eerste bron zocht ik naar mijn familie in de 'Herengoederen op de Veluwe' en vond daar tot mijn vreugde onder Putten het volgende: HG 234 (Claes Dijkengoed) van Elbert Hendricks van Slichtenhorst (=Ham) X Gerritje Collerts

gekocht in 1614. In 1631 krijgt zijn zoon Hendrick Elbertsen Ham de oltste oprukking als erfge. van Elbert Hendricks van Slichtenhorst. In 1637 vererft het op zijn broer Elbert Elbertsen Ham, gevolgd in 1638 door een approbatie van een magescheid tussen Elbert van (der) Horst, Elbert Ham, Claes van Strijlandt en Atris Aertz opgericht. In ene klap allemaal bekende namen die we boven ook al zagen!

Gaan we vervolgens door naar de Rijschvoeren. Wat Rijsvoeren zijn is hiervoor al gemeld, de boeken zijn in ieder geval in het RAG te vinden. Gedeelten daarvan namelijk, Nijkerk en Barneveld, zijn al in het Archief gefotografeerd. Hieronder volgen twee voorbeelden van goederen met dezelfde naam maar op een andere plek:

Bij de Rijsvoeren zijn er dus twee "Hammekens-goeden", een in Appel en een op Slichtenhorst. Beiden hebben ze met de familie Hammeken te maken. Bij het later onderzoek bleek dit duidelijk! In verband met de redelijk jonge datum (1686-1794) zijn deze "Rijschvoeren" een goede bron van informatie.

Omdat we ook weten dat o.a. de meeste herengoederen later zijn omgezet in tynsen kon ik in dit geval ook tynsboeken gaan raadplegen.

Om zoveel mogelijk gegevens op een rijtje te krijgen begin je altijd bij het laatstverschenen tynsboek, (tot rond 1800 bijgehouden). In de tynsboeken werk je namelijk van het heden naar het verleden. De meest recente gegevens zijn het laatst bijgeschreven! In het tynsboek Nijkerk van die tijd (de Hammekens en Collerts woonden in Nijkerk) vond ik heel veel gegevens. Samen met een aantal andere bronnen kon ik de families volgen tot begin 1400.

Het lijkt me nu al wel duidelijk hoe de tynsboeken bij je genealogisch onderzoek kunnen werken.

Via de Hammekens kwam ik terecht bij de Collerts, een heel interessante familie omdat er

veel over wordt vermeld in de diverse archiefstukken.

Hier zie je hoe dat ging:

Elbert Hendricks Ham was getrouwd met Gerritge Collert. Helaas stond bij deze Collert geen patronym, zodat ik geen idee had wie haar vader, noch wie haar moeder kon zijn. Verder is haar geboortedatum niet bekend.

Diverse genealogen hebben hier bij de Collerts een familieverbinding tot stand gebracht waar ik mijn zeer sterke twijfel over heb. Helaas hebben vele anderen (tot in de USA toe) dit klakkeloos overgenomen. Het gaat uiteraard te ver dit allemaal aan jullie voor te leggen.

Ik wil graag aan de hand van de tynsgegevens jullie laten zien hoe je informatie kunt krijgen uit deze doolhoven!

Vanwege de vele informatie in de diverse bronnen over de Collerts gaan we met dit geslacht verder. Ah, zul je denken, met een familienaam wordt het zoeken gemakkelijker.... Mooi mis! Zoals ik hiervoor al aangaf ontbrak de patroniem en dus begon ik maar alles wat "Collert" heette te verzamelen en dat was heel veel. Maar ik had redelijk succes met de opbouw van de stamboom!

Collert

Twee Collerts uit de tijd van Gerritge Collert waarover heel veel te vinden is zijn Arisgen en Reynder Collert (geb. rond 1560). Van deze twee is vanwege de vele processen die ze voerden, veel bekend en vormen zo een goede basis voor het Collert-overzicht. Je moet tenslotte ergens beginnen! Alle gegevens komen dus uit de alternatieve bronnen waar we mee bezig zijn.

Reyner en Arisgen met hun vader, hun broer en hun zusters.

Meynt

|

- Reyner

- Wouter

- Arisgen X 1. Claes van Steenler X 2. Claes van Oldenbarnevelt

- Anneken (ovl 1592 a/d pest) X Jacob Aerts (ovl in 1592 a/d pest) - Peel Jacobs

- Margriet - Elbert Jacobs

We gaan nu verder zoeken in de tynsboeken naar deze familie Collert. Als eerste kijken we naar het (al getranscribeerde) laatste tynsboek van Nijkerk (loopt tot rond 1800). (De eerste ingeschrevene staat onderaan, de laatste bovenaan!).

Hier lezen we op fol. 40 van het Tynsboek:

Tynsboek Nijkerk (1706-1754)

fol. 40 Boeijenmaet:

Arisken Collart, wed. van Oldenbarnevelt

Item Reyner Collert cum suis

Voor hen Meynt Collert

Qu Reyner Jans (Collert)

Alleer Jan Gerrits Collert

(Gerrit Collart)

Gerrit Jans Collert (ter Neude)

|

Jan Gerrits Collert

|

Reyner Jan Gerrits Collert

|

Meynt Reyners Collart

Via de diverse tynsboeken kon ik ook aan de hand van de hier onder genoemde boerderij "de Neude" de volgende opstelling van de familie maken. Laat die nu gelijk zijn aan de vorige! Dit stuk klopt dus zeker!!

NEUDE

Jan

|

Gerrit Jans Collert (tyns 101 1467-1485)

|

Thomas killens alleer lysbeth Jonge killen wyff van vanefelt

Jan Gerrit Collert (tyns 103 1530-1555)

|

Reijner Jan Gerrits Collert (tyns 1706-1754) neemt ook Thomas ten Velde

|

Meijnt Collert X dr. Geertge Wulfs(KM) (tyns 1706-1754)

|

Reij(n)er Collert (tyns 1706-1754)

Ik kon nu een uitgewerkte stamboom van dit deel van de Collerts opstellen:

Deelstamboom van de Collerts:

1370 Gerrit Collert eigenaar van ½ Erentaell
|
1400 Jan (Neude)
|
1435 Gerrit (gnd in Tynsbk 101 1467-'85)
|
1470 Jan .
| |
1500 *Reyner ws. Gerrit Jan Gerrits met als zoons Wolter Gerrits
|
1530 Meynt Collerts X Geretchen (ovl 1557-17KM) Meuws Elberts (zn. van Elbert MeuwsenX
Geertgen Wulffs)
| (Tynsboek: "van erve alleer Mee Eyberts")
- Reyner
- Wouter
- Arisgen X 1. Claes van Steenler X 2. Claes van Oldenbarnevelt
- Anneken (ovl 1592 a/d pest) X Jacob Aerts (ovl in 1592 a/d pest) - Peel Jacobs
- Margriet - Elbert Jacobs

*Reyner: Oorkondenregister Elten:
1524 Reyner Collert krijgt Erentael na betaling heregewaad.
1526 In de Veetelling wordt Reyner genoemd.

Hierboven is in een kader aangegeven welk deel van de afstamming van de Collerts-familiedoor mij aangenomen, maar nog niet bewezen is. Dankzij al deze gegevens kon ik in Gerichtssignaten ORA Veluwe, boek 58 1600, fol 73 e.v. Nijkerk heel veel over Collerts vinden. Gerichtssignaten en Tynsboeken/rollen vullen elkaar heel goed aan.

Gerichtssignaten

Het Gelders Archief heeft een aantal jaren geleden een enorme massa aan gedigitaliseerde bronnen op internet gezet. Eén daarvan zijn de Gerichtssignaten. Wat zijn dat?
Het zijn de verslagen van de (o.a. civiele) processen uit de tijd vanaf 1418 die doorlopen tot 1810. Omdat heel veel mensen samen wat hadden uit te vechten, zijn er veel verslagen en daarin staan heel veel namen. Nou kan niemand garanderen dat er voorouders van jullie in voorkomen, maar het is het zoeken wel waard. Je kunt dit thuis achter je computer doen en je hoeft je niet te haasten!

Hierna een voorbeeld van de Collerts uit deze Gerichtssignaten:

en de transcriptie:

Aenspraecke den Gerichte tot Nykerck avergegeven vijften
naeme ende van wegen Peel Jacobs voer hem selven
ende als volmechtich van Elbert Jacobs synen broeder
als mede erffgenamen an Za. Jacob Aerts haer-

7
 Afspraken ten Gerichte tot Nijkerck overgegeven vuyten
 name van de van Wier, hier Jacobus voor haer seling
 ende als volmechtich van Elbert Jacobs sijn broeder
 als mede erfgenaemen van Ja. Jacob Aerts haer
 luyder vader ende eenige erfgenaemen vande
 kinderen D'welcke D'selve haerluyder vader per
 proceert heeft bij Anneken Collert sijn tweede
 huysfrouwe die eenige erfgenaemen geweest
 sijn van D'voors. Anneken Collert haerluyder moeder
 mede erfgenaeme van Meijnt Collert ende
 Gerritghen Meuwes Elberts dochter haer vader
 ende Meynders (mits)gaders van Wouter Collert
 haer broeder ende voorn. kinderen ook mede
 erfgenaemen luyde copy Jacobus haerluyder
 vader Clagers in cas van peijndingen ter eenre
 op ende jegens Gerrit van Huijsteen mitsgaders
 Arisken Collert naegelaten weduwe van Claes van
 Steenler voor haer seling ende als volmechtich
 van haer suster Margrita Collerts ende haer
 sterckmaeckende voor Reijner Collert haeren broeder
 pretendeerende inde voers. qualite te moegen interve-
 nieren voerden voers. Gerrit van Huijsteen
 beclaechde in eijs van pantkeringe ter andere zijde.

luyder vader ende eenige erfgenaemen vande
 kinderen D'welcke D'selve haerluyder vader ge-
 proceert heeft bij Anneken Collert sijn tweede
 huysfrouwe die geenige erfgenaeme geweest
 zijn van D'voors. Anneken Collert haerluyder moeder
 mede erfgenaeme van Meijnt Collert ende
 Gerritghen Meuwes Elberts dochter haer vader
 ende Meynders (mits)gaders van Wouter Collert
 haer broeder. Ende voorn. kinderen ook mede-
 erfgenaemen vande voorn. Jacob Aerts haerluyder
 vader. Clagers in cas van peijndingen ter eenre
 op ende jegens Gerrit van Huijsteen mitsgaders
 Arisken Collers naegelaten weduwe van Claes van
 Steenler voor haer selven en als volmechtich
 van haer suster Margrita Collerts ende haer
 sterckmaeckende voor Reijner Collert haeren broeder
 pretendeerende inde voers. qualite te moegen interve-
 nieren voerden voers. Gerrit van Huijsteen
 Beclaechde in eijs van pantkeringe ter andere zijde.

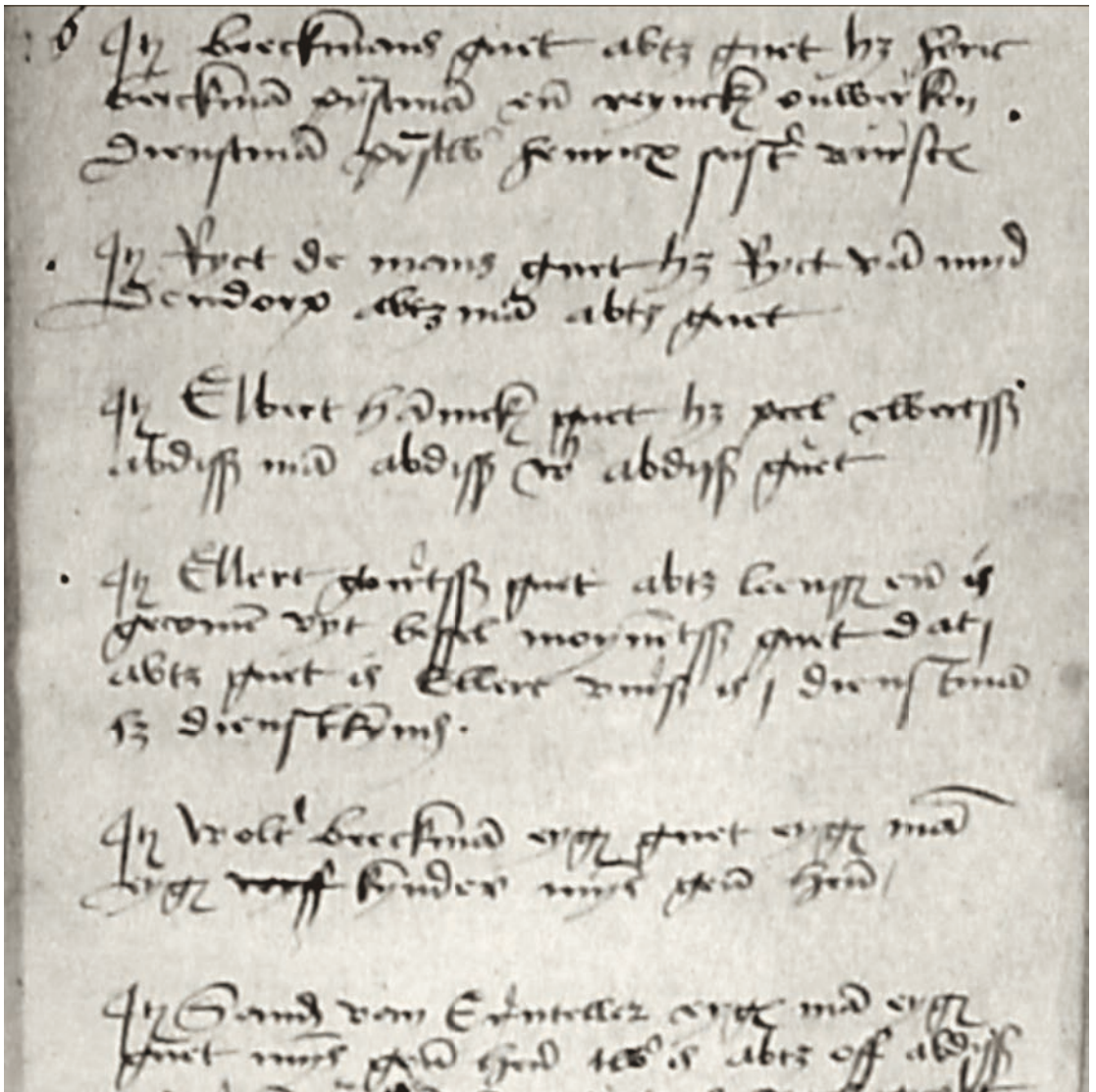
Uit het vervolg van het proces kon ik het hele gezin van Meijnt Collert, zoals boven aangegeven, reconstrueren. In het begin is het lezen wat moeilijk, maar het went snel. Hetzelfde geldt voor het (ongetranscribeerde) schrift van de Tynsboeken. Als eerste pik je de namen eruit, later vertaal je de rest wel (als dat interessant is....)

Horigen en vrijen

Samen met de Tynsboeken en de Gerichtssignaten zijn de boeken van de "Horigen en Vrijen" een rijke bron van informatie. Ze zijn wat moeilijk te lezen maar kunnen vaak inzicht geven in de familieverhoudingen en de bezittingen van je voorgeslacht.

Het zijn registers bijgehouden in de 15e en 16e eeuw van horige lieden en eigen (vrije) lieden. De laatsten waren bezitters van de allodiale, de eigen of vrije goederen, de eersten de bezitters van leengoederen van hertog, abt en/of abdis. Over de leengoederen moesten tyns worden betaald, dus moest worden bijgehouden wie wat had!!

Hieronder een bladzijde van één van de boeken over de "Horigen en Vrijen" waarin ook Elbert Hendricks (Ham) wordt genoemd.

*Item Elbert hammeken guet habet peel elbertss
abdisseman abdissevrouw abdijseguet*

Wat hierboven staat vind je ook weer terug in de tynsboeken. Tynsboek 101: fol. 207

Item peel elberts alleer Elbert hammicken van erve to hollick III s X d

hz Gertruyt henrick Reyners

*Item Elbert hammeken abdisseman abdissewyf, abdisse guet
ende zailweer ghelegghen op slichtenhorst dat huur moder was
wt desen guede hebben gadert ende gerrit vander haer I deel veens noch*

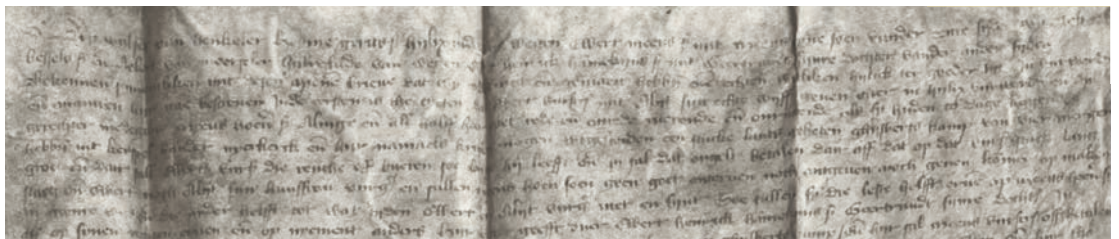
De schildschatting, als voorloper van de "Verpondingen" laat de diverse namen zien die we al hebben behandeld.

Schildschatting 1463:
Gerit Hammeken
Elbert Hammeken
Peel Meus
Elbert Meus
Rycolt Henric Meusenss

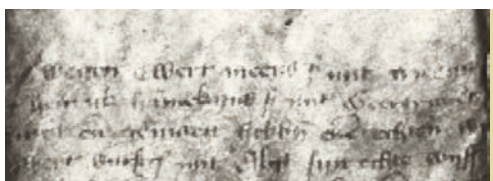
Met Koos Haarsma ben ik vorig jaar naar Anholt geweest om de daar nog aanwezige tynsboeken van de Batenburgse Pandschap te fotograferen en in die boeken vond ik nog het onderstaande:

P275 1549-1560 It Jan Collert cum matre van synen guede op Nautena
dat myne gen here gevryt heeft
Deselve qu Jonge Gerit Collert ind Elbert syn soyn
Dieselve van III mrgn V hont alleer Johan Wilhems

Tot slot een te transcriberen stuk dat ik van onze vroegere voorzitter Paul Bouw ontving:

De naam waarover het gaat, vergroot (2e regel):

Transcriptie van de naam, door iemand vertaald als:
Henrik Hinnekijs". De juiste naam is: Henrik Ham-
meken.
En laat dat ook nog mijn voorvader zijn.

Transcriberen is moeilijk, maar om de juiste namen te kunnen vinden, moet je wel op de hoogte zijn van de plaatselijk voorkomende namen anders lukt dat nooit! Het is als een puzzel, naarmate je verder komt, kun je (al gissend) de juiste transcriptie vinden.

Het stuk daterend uit 1463!! Met de naam van een van mijn eigen voorouder: Henrick Hammekens!

De gedeeltelijk onjuiste transcriptie:

Gelders Archief Toegang 0583 Huis Laar Inventarisnummer 73 1.

Wij Wulfer ***van Kenkeler** Heyme Geritssoen hylxlude[...] wegen Elbert Meeus Soene mit Meeus sijnen soen vander eenre sijde wij [Aelt] bessels Soene ende Aelert van Moerseler hulxlude van wegen s[...]. It ***Henrick Hinnekijns** soene mit Geertruit sijne dochter vander ander sijde. 3. Beken-nen gementliken mit desen apenen brieve dat wij inden [...] ende gemaect hebben enen echten witliken hulick ter goeder tijt. In vurwerden 4. ende maniren hyr nae bescreven. Inden eersten is the weten dat Elbert vurschreven mit Alijt zijn echte wijff geven over in hulix vurwerden ende an 5. gerechter medegaven meeus [h]oene soen Alinge 1 ende all halff hoo[...].goet rede ende onrede, ruerende ende onruerende als sij huden to dage liggende, 6. hebben int kerspel vander Nyerkerck ende hyr namaels kry[...].Jen mogen [the] gesceiden een stucke lantz geheten Ghijsberts kamp van vier mergen 7. groet ende dair sall Elbert vurschreven die renthe off bueren soe lange hij leeft. Ende hij sal dat ongelt 2 betalen dair off dat op dat vurschreven stuck lantz 8. staet. Ende Elbert noch Alijt zijn huusfrou vurschreven en sullen Meeus hoene soen geen goet onterven noch ontgeven noch genen kommer op maken 9. in [...].Jenre was. Ende die ander helfft tot wat tijden Elbert ende Alijt vurschreven niet en sijnt. Soe sullen sij die leste helfft erven op Meeus hoene Soen 10. off op sijnen rechten erven ende op nyement anders hyr tege geefft over Elbert **Henrick Hinnekyns** Soene Geertruudt sijne dochter In 11. hulixvurwerden ende in gerechter medegaven een stucke lantz drie mergen groet gelegen an Ghijsberts kamp. Ende hyr sall Meeus vurschreven off betalen. 12. van desen vurschreven kamp jairlix dat twe deel van enen pondt breningen ende drie penninge the tijns mijnre vrouwen van Elten ende hyr tho 13. sal Elbert vurschreven noch geven Geertruud sijne dochter in gerechter [...] geven hondert Rijscher guldene. Ende die vurschreven guldene salmen betalen 14. als van Sunte Peter naest komende over vijff jaeren nae datum sbriefts ende dan tot Sunte Peter naest volgende vijffentwintich guldene. Ende dair naest 15. volgende tot desen Sunte Peteren op elken termynen [vurscreven] vijffendtwintich guldene vurschreven. Ende wert sake dat Elbert vurschreven die vurschreven Summe op 16. elken te[r] mine alsoe dan niet en betaelde als vurschreven staet, [soe sal] hij geven van elke vijffendetwintich [gu]ldene vurschreven te gerechter jaerlix 17. jaerrenthen ander halven gulden payments vurschreven dat selve [...] van hondert gulden vurschreven sess [...]. Gheefft noch Elbert vurschreven 18. sijne dochter vurschreven ene kiste mit cleynoet, een goet bedde mit toe behoir. Ende dair to te cleden als men eenre Joncfrouwen pleecht te cleden 19. die men [se] manire bestaet Ende myt desen vurschreven goede. Soe staet off Meeus ende Ghertruudt vurscreven al alsulck goet als hem aen comen mach 20. van dode vaders ende moders Woirt zijn vurwerden dat Elbert vurschreven mit Meeus sijnen Soen betalen sullen al alsulke scolt al sij op den tijt dage 21. sculdich sijnt uut an gemenen gode Woirt sal Elbert vurschreven myt Meeus sijnen Soen uut goeden Wessel zijn dochter ende Suster uut den gemenen 22. goede [luy]den, vrienden ende magen nae vermogenheit des goets. Ende wert sake dat Meeus vurschreven offlivich wurde4 voir Geertruudt zijn echte wijff 23. Sonder ochte [w...].fftige blivende gebuert, Soe sall Geertruudt vurschreven verbetert wesen dan vierden [penning] nae beloep der medegaven Ende hoir 24. mergen gave die hoir gegeven sal werden. Ende dair voir sal sij bliven sitten in alinge Meeus goede ther [tyt] toe dat hoir uut geraket wen den 25. lesten penning [...] eersten kist ende cleynoet als sij dair

in gebrocht hadde. Wert oick sake dat Geertruudt vurschreven off livich wurde voir 26. Meeus sonder w[.]tige blivende gebuert. Soe sullen hoir erffen weder uut hebben al alsulke medega-
ven kist ende cleynoet als sij dair in gebrocht 27. hadde. Ende dair voir sullen sij bliven sitten. In
all alinge Meeus gode ther tyt toe dat hem uutgeraket wen den lesten penning mitten eersten
Oick mede 28. sijnt vurwerde [.]goet sij samentliken wynnen ende werken sal staen the geliker
deilinge mit malkanderen halff ende halff. In oirkonde⁵ der wairheit 29. deser hylxvurwerden vur-
schreven vaste ende stede te halden. Soe hebben wij Wulfer ende Herme vurschreven gebeden
Wessel loy desen brieff over ons te besegelen 30. om gebrecks wil [myt] Segele op dese tyt dat
ick bessel vurschreven om hoere luden wil [g..ne] gedain heb ende heb mijn Segel an desen brieff
gehangen. 31. Ende om der meerre [..] ussen wil So [heb] [..] Aelt bessels Soen vurschreven my
selve Ende mede voir Aleyt van Moerseler mijn Segel am desen brieff 32. gehangen dat ick Alert
vurgenoemd [hair] [...] om mynen [bed..] wil geschrivet. Gegheven inden iaeren ons heren ducent
vierhondert drie ende tsestich 33. dess vridages nae Alre zielen dach

** van Kenkeler= van Hennekeler*

** Henrick Hinnekijns soene: Henrick Hammekens soene*

Is het me nu gelukt om de familie van Gerritje Collert te vinden?

Nee.

Maar via uitsluiting en wegstreping van onmogelijkheden denk ik dat ik er wel dichtbij ben
gekomen. Over niet al te lange tijd hoop ik de resultaten van dat vele jaren in beslag genomen
onderzoek te publiceren via VVG.

De families Hammeken, Collert, Klinckenberg, Moerseler, Beeckman en Strijlant zullen dan gro-
tendeels uit de nevelen van het verleden weer opduiken.

Ondertussen zijn er al diverse tynsboeken getranscribeerd en klaar om te worden ingezien. Onder
DVD-16 zijn er enkele van de Veluwe samengebracht, gefotografeerd en getranscribeerd door Evert
Jan van Asselt en Peter van den Born. G.M. Boerse transcribeerde de Tynsboeken van Barneveld
(1747-1791) en van Nijkerk (1706-1754). Koos Haarsma nam een tynsboek van Putten (1706-1754 en
1791-1813) onder handen en is momenteel bezig met het transcriberen van een tynsboek van Ede
(1624-1667). Tenslotte zijn er tynsboeken van Voorst vertaald door L.J. Keunen (1357-1448 en 1811)
in zijn proefschrift te Wageningen. Zoals jullie zien is er al volop activiteit op dit gebied. Toch wacht er
nog heel veel om te worden gefotografeerd en getranscribeerd. Werk genoeg dus.

TRANSCRIBENTEN GEZOCHT!

In het boeiende artikel van Peter van de Born heeft u uitgebreid kunnen lezen over de Tynsen.
In zijn artikel geeft Peter ook aan dat hij vorig jaar met Koos Haarsma in Kasteel Anholt de
daar nog aanwezige tynsboeken van de Batenburgse Pandschap heeft gefotografeerd. VVG
heeft deze foto-bestanden (meer dan 400 foto's) op een DVD staan. Slechts een zeer beperkt
deel hiervan is getranscribeerd. Zoals Peter al aangaf: transcriberen kunt u leren. En u kunt
thuis, in alle rust, achter uw eigen pc transcriberen. Bent u enthousiast geworden van het
verhaal van Peter? Heeft u al enige ervaring met oud schrift? Heeft u wat tijd ter beschikking?
Meld u zich dan bij het bestuur! De andere VVG-leden zullen u dankbaar zijn.